9. **Brandur Magnússon í Roðgúl.**

Um Brand Magnússon í Roðgúl eftir
Jón Gíslason (móðurbróðir Jóns Pálsonar)
frá Eystri Meðalholtum í Gaulverjabæjar-
hreppi og með hendi hans.

16 blöð oct.

Á tímabilinu frá 1760? og fram yfir aldamótin 1800. (fyrsta hluta 19 aldar) hjá Brandur Magnússon á Raðgeil, (Rauðkuhól) koti frá Stakkeyri, hann var mikill hæfur, að mörgu leyti, t.d. hagleik, burðum og lunderni, hann var hinn fjölhæfasti smiður, þá á tímum, einkum á járn og fleira, sem hann hafði alt af meðfæddri náttúrunni numið, af sterkri náms fýsi samfara afar miklu viljaþreki, náðist í að framkvæma, að því stuðlaði líka hans miklu líkams burðir, (hafði hann 2ja 3ja manna afl að hafa) sem sést af ýmsum atvikum, að honum vand ekki krapta þrot, ~~um fæðing er ári hans er ógjört~~ — ~~nálægt 6–7 um gjörtagt, mun hann hafa dáið 1816 — 1844~~, — Foreldrar hans Magnús Jónsson bóndi á Grjótlæk, og kona hans Kristín Þórðar dóttir? sjá hér Brands;

1. Katrín Magnúsdóttir, kona Jóns (nokkurs) Sæfinns sonar bónda í Gerðum við Stokkseyri, (sem var lítilmenni og heigull) hún var tápkona og gáfuð vel, kendi körnunum bönum, og síðvönd
2.an Þorbjörg. ~~fyrri~~ seinni kona Gísla Eiólfssonar á Hafstöðum (flogaveiki sýrkina ekki getið.) Brandur ólst upp hjá föður sínum, en hefur uppkominn farið vinnumaður, að Skipum til Guðmundar Hafliðasonar, sem var merkur ~~bóndi~~ og að gáfum afbragð annara, einkum í reykningi og íþrótt list og fl: Eftir Brandi er þar þrekeyrki: Grjóthella (bar smiðarsteinn fyrrum kallaður.) er þar framundur bæjardyrum, hún er á lengd 2¼ al: á breidd lítið minni, á þikkt. 6–7 þuml: þessa hellu færði Brandur heim, neðan frá sjó, (austan frá Baugsstaðakampi) með tilhjálp fleyri manna, það þótti of kapp að ennida uppá hana, en hann sór þess eið, „Hún skal heim á Skipa hlað“! — Síðan hefur stikki bratnað af henni af áadgætni, ~~flestum~~ dóttir alt jafnt kom fram ofur kapp og mikil = hefur yfir bundir, þó með útsjón og forsjá;

til dæmis: Eittsinn flæddi fje í fjörunni frá Skipum, og kom smalinn heim óneitu, og sagði hvar komið var, Brandur var úti, hátt viðbragð, greip tóg á og kljáp á stað, en kallaði; „komið með bátinn“. smábátur var heima, ~~tekin~~ upp og settur fram að sjó, en þegar þar kom, var Brandur kominn út á skerið, og búin að fara fjeð, b.s. kindur inná nesta sker, nær landi og nokkuð nærri, fjeð hafði hann rekið á sund og fylgdi svo fast á eftir, djúpsjó nokkurar var undið honum í mitti og hendar, fjeð var tekið í bátinn, en Brandur synti til lands, og studdist við árin, og kom jafnt til landi hinum. Eittsinn kom til tals á Skipum, að úti einn hólman í Skipavatni væri ekki fært að vaða, (í þeim hólma átti álft hreiður) dagin eftir um morguninn kemur Brandur með 3 fjaðrir úr hreiðrinu, og sýndi sem merki þess að hann komst í hólman, djúp vatnsins var mælt (kannað) og var 2½ til 3 alna djúpt —

aðk þarna bleitu, hann gekk á klemm-
um, svo bleitunni gætti ekki; hann gat (að
ið sögn) undir hendur og að höku, og því
bera en, 2 umflæðum skjer nöfn, í svo
kölludu bleiku lóni, fram undan Rað-
gjál, sem heita „Höku-nöddur og herða
skjer", sem hann óð útí af Veðrlætti,
Það er sögn: að snemma aldurs hafi Bry-
njað smíðar, og hafi ekki náið til sögunnar,
sem og að líkindum ræður í þeim línum,
það sem til var af smíðis stikkjum eptir
Brand, var um 1840. (í ungdæmi mínu)
Smíða hamar hans, tvískalladur, mun
hafa vegið náleg 3 lb, lóð með 12 götum,
(6 á hverjum enda), járn klippur stórar
en vann ondrar eiddur mjög af vidi,
þessi tól og fleyri hafði Brynjólfur
Andres son, (frá Katleysu) fengið úr búi
Brands, þá hann flutti að Raðgjel við
frá fall hans; — Þegar Stakkseyrar kirkja
var (1856) rifinn og uppbyggð, var stærri
kyrkju klukkan, ekki álitinn að vera áreið-

anleg úthúinn, því járn hesparnar,
sem bundu hana á ram báldinn, voru
ridgaðar (eptir þarm ára fjölga) frá 1770
því þá var kyrkjan rifin og uppbyggð að nýju,
var þá sem annað af járn smíði við þá bygg-
ingu falið á hendur Brandi að sjá um og
gjöra, þar á meðal hespur og umbúnað á
klukkunum, einkum þeirri stærri, sem Bryn-
jólfur Sigurðs son, syslumaðurinn (þá í Hjalm-
holti) ~~skeipti~~ pantaði og skeipti frá verksmiðju ytra, og en hún
með fangamarki hans;: B. S. S. og ártali
1754. því hann hafði þá fjárhald kyrkjun-
ar, sem umboð, eigandans, sr Einars Jóns
sonar, sem þá var prestur að Vogi ósum, og
konu hans þórdysar Jóns dóttir (yngri
Stokkseyrar dýsu) — ~~þá Stakkseyrar prest~~
Stokkseyrarinar, frá tíð þordysar Mankusar dóttur,
og fylgdi kyrkjan þeim partinum. Sternt frá Bl. G. B: Eptir
Brand var frá 1770 ~~[illegible]~~ kyrkju skrá in (hvíj lært
hvalfskrá [illegible] vó 2 merkur eða 1 lb)
hurðarjarnin þrjú sett, járnsmíði við þá
bygginngu kostaði: járn og kol 13 álnir [illegible]

Smída kaup 12 álnir, skrárinn 20 álnir. —

| B: Brynjólfur sýslum: tók vid fjárhaldinu á Kyrkjunni, og allri vsjón med eignir og inntekt hennar, þann 6 júní 1750 að Hjálmholti, þetta er tekið eptir visitatsíu bók Stokkseyrar kyrkju frá þeim tíma, samanber líka sögu sögnina. skrifað NB (til blð. 5 kafli úr visitatsíu bókinni:)

„Ár 1750. 6 júní, afhendir Sr Einar Jóns: son prestur til Selvogs þinga, frá sjer og konu sinni þórdísi Jóns dóttir, umsjón og ábyrgð á Stokkseyrar kirkju til sýslumans herra Bryn jólfs Sigurðs sonar á Hjálmholti, sem hann gjörir fyrir sr Einar og góðra manna til stilli, að taka að sjer kyrkjunna med eignum, innstæðu- og ornamentum, ásamt kyrkju jördum og kúgyldum, en að skuld kyrkjunnar |: frá 1741 falli niður, að upphæð 30 & 84 álnir")

= (Enn fremur um Brand. framhald †

það er óljóst nær Branden fór að Rauðgul 1, þar bjó hann allan búskapar tíma sinn en hve lengi, ~~eda~~ nú upplýst ~~um æfilok hans er alt~~ ~~óljóst~~, eptir sögn: mun hann hafa orðið

full ~~92~~ 98? ára, blindur 15–16 ár, og dáið nálægt 1818–1820, — önnur eða þriðja kona hans hjet Gróa, ættuð úr Gaulverja bæjar hreppi, hann giptist henni 60 ára gamall, en hún 24 ára, þau áttu 1 barn, það dó sama nátta, hún vann fyrir hönum eptir að hann misti sjónina. =

[illegible]

Jafnframt því sem Branden var stór- bykkur í smíðum, a tygje og járn, gat hann smíðað þó smágjört væri, og vandaðaneti: t. d. byldur og bissu = fjaðrir, þar var fyrir nefnt árið (1770) að Stokkseyrar kyrkja var í smíðum, yfir smiður var Ámundi (Jóns eda) ~~Þorsteins son~~, almennt nefndur Snikkari; [hönum vand vant verkfæri sem hjer var ekki fáanlegt. vegna lögun ar og stillingar, en eptir formi og til= sögn (ám:) tók Br: að sjer smíðit, og var að sjá og reyna sem útlendt væri, — sú kyrkja (að Stokkseyri) stóð þar til 1832. hún var með gömlu lagi, veggja lág, og dimm, 2 gluggar á austur gafli, með 6. ∴

rúðum hver, gluggi með 4 rúðum á þaki yfir prédikunarstól, og gluggi einn hvoru megin dyra með 4 rúðum, veggir úr grjóti og torfi; en timbur þak, hún var með svo hálfsúðum útbrotum (útskot). Það var lungfjöl, nálægt 1½ alin á hæð, byggt á veggnum með veggjum, með einum fornum bekk við veggina, þar sátu og unglingar karlmenn sem ekki voru í kórnum; hann var lítill og rúmaði ekki aðra nema bændur, kvennstólar voru frá gángi og upp að þilinu, fjögur sæti í stól, kyrkjan varð að standa opin ef veður leyfði um messu tíman, því annars var myrkur um hana nær því alla, — Að líkindum hefir Ámundi Smiðkani, um tímabilið 1770-7 smíðað Gaulverjabæjar kyrkju, því almælt var (eða hefir verið) að hann hafi smíðað altaris töfluna, þar, ártalið á henni en 1775?, á henni eru kvöld-máltíðar myndir skornar úr tré, og myndir af Guðspjallamönnum (4) á hurðunum. hefir verið máluð, en er nú mjög máð-

af og dauft, sú kyrkja var upp bygð 1842-43? — Þá er að víkja til frá-sagna um Brand, sem í almæli voru, fyrir 40-50 árum síðan, — skipa smiði hans var orðlagt fyrir ~~Hvartkl~~ kleyfka og skipalag. einkum breidd, eitt sinn var hann að byrja skip, efsta umfar, bilaði klemman (vindan) en barðist á Brand, svo hann hrökk 5. faðma (melda) frá kráfinni, og fjell, en stóð snöggt upp og sagði: með mát miklum, „ þá, ká, það skal það við“ — hann hoj og spritták (stumaði) Þegar honum var mikið í hug — gekk í smiðjuna og bjó til járn vindu, og setti: borðið hann byrjaði að járna keipa, og eyddi þaki þyrftinu í stað þeir að fella hýði ofan í það sem eiddist undan árinni, og var kallað að gelda í keipa, var hans þá skip kallað, járn-nefur. Það var bæringur, og sem hann var formaður fyrir, 50-60 ár (að sögn) mjög sterkt og víða mikið, að lengd ofsalíðin kjálar (solendikud), á breidd. 4½ alin um miðskips rúm, og að framan og aftan, breitt og víðtakamikið

Skip með hans lagi, áleit hann að afbæri
hinum sjóa, ~~ekki~~ Ef skip yrði ekki undir
lekkju falli, og ekki bilaði stjórnin, og annar
settur í kjöl, unglings piltur sem hafði
löngun til að læra skipa smíði, beiddi þess
að fá til sögn hans; Brandur tók því
fálega, en sagðist ekki gjeta kennt, því
hann hefði ekki lært, en vísaði til skipa
sem eptir hann lágu vænn, og sagði; Ef þú vilt
eða getur,,þá, þó þú, hafðir þín skip lik
eða eins að lagi," og þá um fram alt við
tók mikil aftan og framan, so það byrjaði
sjóinn, en að hann gleipi það ekki, " Maður-
inn var Jón Snorra son, og varð skipa-
smiður og formaður, bjó í Óseyrar nesi, og
á Gautastöðum, hans synir Guðmundur og
Jón, bændur í Óseyrarn: merkir menn,
Svo bar við að smiðja eitt sinn Brandi brann þá
fór hann út á Eyrarbakka að fá sjer timbur
til að byggja hana upp aptur, hann sagði
þar tíðindi, og bað um viðu, sá kaup-
maður kom ekki svo fljótt sem Br: vyldi, (þá
hönum var mikið í hug) lagði báðar

hendur fram á borðið, og sagði í sterkum
róm, " Hafi þú, þá, þessar hendur, þú
unnið hjer næstum fyrir þessa höndlun, frá
krefst jeg svars;" — hann hafði margt
smíðað sem aðrir gátu ekki við viðkvandi
höndluninni, eitt meðal þess var, að hann
setti niður fortar stolpana í Skerin —
Þá var komið með brennivín í pela máli,
og sett á borðið, hann neytaði, en sagði í sterkum
róm, " Ekkert, ekkert, annað en svar!! þá
fjekk hann tafarlaust, loforð fyrir því sem
hann þarfnaðist af timbri, að því fengnu
saup hann í botn úr málinu, — Á síðari
árum hans, (um 1785?) tók Brandur sjer
ferð á hendur, suður að Hvaleyri, að skoða
smiðju, Stórsmiðs Þorsteins þar, Brandi þótti
þar margt stór fellt, og heim kominn, lýsti
hann því glöggt, en að endingu sagði hann,
" væri jeg 10–12 árum yngri, skyldi smiðja
Þorsteins, þá, þá, henda knýfi," — Þorsteinn
hafði siglt til Kaupmannahafnar og lært þar
stór járn smíða á Skipa tevrgi stjórnarinnar,
eitt sinn brann smiðja hans, þá fjekk hann

frá stjórnini að gjöf, um 100 kr: skýrsla
um það er í „Landamis lista fjelags ritunum",
Enn hald Enn fremur: um smíðar Brands Þey bl:)
Mal-kvörn smíðaði hann í bú sitt, en svo var
hún þung 2: undir að mala henni, en hún
var varð ekki af víða, og veitti þeim hægt
að mala henni, steinana í hana sótti hann
annan austur í (svo kallað) Baugstaða=
grjót, (kamp) en hinn steininn framm tvælla
lendur, það er í brimsterkja Klasi framm undan (svo
kölluðum) Gerðabassa, kvörnin var gjöl
og lögð eptir daga Brands; og var til fyr
ir nokkrum árum síðan, Öxkjer smíðaði
hann sem tók 10 mk: smjörs, Ask sem
dró og merkur meldan af lög, Bjór hálf og
vatns fötur hans voru ekki barnu mæð=
feri, eins og fyrr en áðurkt, (Bls: 4) fjekk Bryn=
jólfur Andresson smíða hamon Brandi og
var hann 1845 í eign Helga Jóns sonar, sem
nafnkendur var að skipa smíðum bæði á Borg,
Ásgautsstöðum, Bugum, Leiðólfsst. og víðar,
Hann var sonur Guðrúnar dóttir Helga Sig=
urðs sonar á Brattsholti; Hlíðar Einars

dóttir, (Einars prests að Vogsósum) Jón Bjarnarson
faðir hans í Grímsfjósum, Vegna fleyi
ára fiski leysis á Stokkseyri (frá 1773—1780)
~~stóttu~~ fóru formennirnir frá Stokkseyri með
skip sín úti Selvog, til útróðurs, nema
Brandur, hann fór ekki, og einn bátur
4 manna, sem gekk þar, þegar best var og
blíðast, optast fjekk Brandur bjárglegann
hlut, árið 1777. kom mikill fiskur með
síl klumpi, og var róið 8 daga nærri sam=
fleitt, hvíja og þrí hlaðið á dag, þá komu
bændur sem heima voru, ofan úr Flóa
sveitinni og víðar, að kaupa fisk og ef hægt
væri að fá að róa uppá hálf drátti, eða
minna, þá tók Brandur menn til fiski
að gerðar og lofa að róa svo mörgum sem
skipi nú leyfði; meðal þeirra voru 4ur
prestar úr norður sveitum, tvo af þeim
ljet hann róa, sem voru af bragð sjómenn
(í mesvinni kallaði. Brandur sneggt til prestanna
og sagði: „Hamdu þú. þú. þá pannan prestur
fyrirsáptun á, að sigla" þá vertíð fjekk hann
500 (eða (410 í tön) af sílfiski, hinnum vetur

sem fleyri um þau ár, var mjög handt um bjarg, sem stafaði af siglinga leysi, ... indum og fjórir klæðanna, sem þá var ekki að fullu bættur, næstu 2–3 vertíðir þar eptir fiskaði Brandur vel, þá flutti þann menn sig aptur með skip sín, úr Selvogi að Stokkseyri, Bleyður ~~þeim~~ afkomendur Brands:

1. Sonur hans Jón bjó í Eystri rauðarhól. við Stokkseyri, hans kona hjet Elliðsif, þeim varð ekki barna auðið, hans var ekki getið sem afbunda manns, stundaði sjómensku,

2. Jón Ingvi Brands son, kona hans hjet Guðny Jóns dóttir, (forn í Skapi) ættuð að norðan fluttist með ~~föður~~ foreldrum (sínum) að norðan frá Hálum í Þradalum, móðir hennar, kona Jóns (Kallaður almennt læknir) hjet Guðrún Bessa dóttir, hann dó í tómt húsi hjá Gamla-hrauni (kallað í Lalaldinu, en kona hans líklega dáið í Tíðaborg, (tómt hús fyrir framan kotinn) Jón læknir hjálpaði mörgum veikum, hann hánkaði Brand í Rauga i hnakkan, sem hjelt honum við sjón í nokkur ár, en síðasta dugði ekki, og þá

heimtaði Brandur: að hann setti hanka í fyrir innan háls sinn, en það af tók Jón og kvaðst ekki ábyrgjast það sem af því leiddi, hann skar varar mein í burtu, og varð sá maður fjör gamall, (Guttorm laugar lopti sín í Gátu). unga stulku læknaði hann af hörundi kvilla í hafðinu (hanglo meini) og mjög margt læknaði hann með blóðtöku hnáukum og hann blóðtöku, hafði mörg meðöl af gróðum, Jón Brands son Ingvi bjó lengi í Rauna koti við Traðar halli, gafst upp við bú skap og byggði fyrir nefnt tómt hús (Tíða borg), þaðan flutti hann í Stokkseyrar hverfið, og byggði þar tómt hús (Mákot) á fyrsta eða öðru ári dó hann í því en ekkja hans (Guðny bjó þar áfram með sonum sínum Guðmundi og Bjarna) aukknefndur mána Bjarni eða mán haus, hann dó ~~síðar~~ á afftu- eða sel tjarna-nesi, um 1875–79. en Guðni bróðir hans drukknaði við veiði í Stokkseyrar fjöru, ~~litlu síðar~~ ~~eða~~ ári síðar dó Guðny og þá fór Bjarni vist ferlum suður, og flæktist um

alfta- og selhjarnar nesin, fremur mér jafnt lakim (fákunnandi og gjed stindur)

3. Helga, átti Magnús Gíslason frá Kaln-stöðum, þeirra börn: 1. Gísli ólst upp hjá Sveini Einikssyni á Leidolfsstöðum og Signý Jónsdóttur frá húsum, þegar þeim fluttist hann (Gísli) suður að Vífilsstöðum, þá nýfermdur, en ~~litlu~~ nokkrum síðar að 2-3 árum liðnum, fór hann, án vitundar húsbónda sins eða annara, alls laus austur í Flóa, kom sér í dvöl, og þótti til hættið af ungling, líka þá heyrðu á nóði, en við its-trikaður vansakir varð hann síðan, því að lundarlund og fl. með þeim ekki til hlédi lengi eftir fá ár fór hann vinnumaður til Þórðar Jónssonar bónda á Syðraseli, og innan þriggja ára dó Þórdur elli hrumur og uppgjafinn nokkrum síðar (2-3 árum) giftist Gísli ekkjunni húsmóður sinni, hann sýndi í flestu, að hann var atorku maður, og stórhuga, árið 1851 fluttist þau að Vestri máhúsum við fráfall Jóns nikk., sem þar bjó, allan sinn búskap